

# ІЗ СОНЦЕМ В

**Сумчанину Миколі Козловському – світовому рекордсмену з авіамоделізму та відомому за межами України фотографу – виповнюється сто років**

Людмила ПОРЦОВА

**В**ІН мав дар конструктора. Ще підлітком виготовив фізеляжну модель гідролітака з бензиновим двигуном, яка долає відстань близько 40 км. Модель встановила одразу два міжнародних рекорди. Та ні льотчиком, ні конструктором йому не судилося стати. Він став відомим фотографом. З 1948-го до розпаду СРСР був власним фотокором культового «Огонька». Його світлини виставлялися в МоМА. Мер Кіото подарував йому символічний ключ від міста. А народився Микола КОЗЛОВСЬКИЙ 8 травня 1921 року у Сумах, звідки підлітком у роки Голодомору сам вирушив до комуні Макаренка...

## Спогади про Суми

Про дитячі роки Миколи Федоровича Козловського до ділиться спогадами його

у 1975 році, коли йому було 5 років, з батьком приїздив у Сочі, був на могилі діда.

Батькова сестра Тамара Федорівна була майстром манікюру. У неї був син Юрій, який помер рано, залишивши по собі двох дітей.

Микола Козловський-молодший вже по смерті батька знайшов рукопис книги. На обкладинці значиться ім'я автора – Кім БАКШІ. Назва рукопису – «Книга про фотографа». Це розповідь про Миколу Козловського. На обкладинці також надруковано назву видавництва «Планета» та 1972 рік. Чи насправді його автор відомий радянський та російський письменник і кінорежисер Кім Бакші – син Козловського не може це напевно стверджувати. Говорить, що теоретично вони могли перетинатися в Москві. Та, з огляду на зміст рукопису та на присутність у ньому певних деталей, ймовірно, що автор хтось інший, а Бакші –

Гольченків є фото, на якому троє друзів – Микола, Іван та їхня ровесниця, дівчинка. А з ними – авіамодел. Тож захоплюватися авіамоделюванням Микола Федорович почав ще в Сумах. Гольченки жили на Червоногвардійській, на розі Садової.

## Тяга до літаків та конструювання

Суми Микола Федорович залишив під час Голодомору 1932-1933 років. Пішов із дому шукати комуну Макаренка, щоб здобути там професію та не бути тягарем для родини. Дійшов до комуні не одразу – спершу жив серед безпритульників, до яких пристав. Та згодом він таки став вихованцем комуні ім. Дзержинського.

«Безпритульників почала відловлювати міліція, і батько скористався цим. Всі тікали, а він не тікав, сказав, що шукає комуну, хоч не потрапити туди. Так його направили до комуні,



ФОТО: СІМЕЙНО-ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ КОЗЛОВСЬКИХ

▲ МИКОЛА КОЗЛОВСЬКИЙ під час військової служби у 1920-1945 роках

## ДОВІДКА

**МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ КОЗЛОВСЬКИЙ**, 9 травня 1921 року, м. Суми – 15 серпня 1996 року, м. Київ. Заслужений працівник культури УРСР, лауреат Державної премії імені Т. Г. Шевченка (1986) за фотоальбом «Київ». Нагороджений орденом «Знак Пошани». Лауреат премії імені Я. А. Галана У творчій спадщині Миколи Козловського – 36 фотоальбомів. Серед них – «Пейзажі Закарпаття» (1956); Фотоальбом «По Закарпаттю» (1959), «Знову цвітуть каштани» (1960), «В братській Болгарії» (1961), «В об'єктиві Японія» (1962), «Через 15 морів і 2 океани» (1962), «Там, де народжується ранок» (1969), «Карпати кличуть» (1967), «Київ та кияни» (1969), «У нас на Камчатці» (1969), «В об'єктиві життя» (1973), «Києве мій» (1976), «Київ та кияни», (1979), «Балет» (1982), «Фотографії» (1982), «Києве мій» (1986), «По Дніпру. Від Херсона до Києва» (1985), «Київ» (1987), «Київ». 2-е видання (1993).



лодний: «Батько розповідав мені про Суми, що він любив тут рибалити. Ділився своїми дитячими спогадами: із хлопцями виготовляв самостріли, знаряддя для ловлі риби, моделі літаків. І коли залишив Суми, то більше сюди не повертався».

За його словами, зі

Авентурні рукописи ще належить встановити.

Проте рукопис цікавий тим, що в ньому згадується дитинство Миколи Федоровича у Сумах. Зокрема, розповідається, що Микола з батьками жив на Костюківській вулиці, виготовляв найкращі самопали,

дом він це зрозумів і написав листа Калініну з проханням, щоб його перевели саме в комуну Макаренка. За той час, доки батько перебував в цій першій комуні, він згуртував навколо себе вихованців - організував гурток авіамоделювання. До нього була підвищена увага. І його лист до Калініна справцював - через два тижні тата дійсно перевели до комуну ім. Дзержинського, якою керував Макаренко», - розповідає Микола Козловський-молодший. В рукописі зазначається, що упродовж якогось часу Микола під час перебування в комуні отримувал листи від мами.

Комуну Макаренка Микола Федорович обрав не випадково. Там він мріяв отримати робітничу професію, адже з 1930 року тут діяв робітничий факультет Харківського машинобудівного інституту. А з 1932-го - завод електроінструментів та завод плівкових фотоапаратів, славнозвісних ФЕДів. Вихованці комуну працювали та заробляли, тому що з 1933 року комуна першою в СРСР серед дитячих закладів була на повному самозабезпеченні.

рович по-справжньому захопився авіамоделюванням. Про це пише друг Козловського, журналіст та власкор «Огонька» в Україні Станіслав КАЛІНІЧЕВ у своїй передмові до книги «Микола Козловський. Фотографії». Видання вийшло у 1982 році у московському видавництві «Планета». Комунар Козловський займався в Будинку піонерів у Харкові, а в комуні сам керував гуртком авіамоделістів. «Вже тоді визначилась одна з найяскравіших рис його характеру: якщо чимось займатися, то самовіддано. Авіамоделісти посіли перші місця на обласних, а пізніше і на республіканських змаганнях», - пише у спогадах Калінічев.

### 3 безпритульників – у рекордсмени

У гуртку комуну Микола Федорович виготовив модель гідроплана - того самого, з яким встановив одразу два міжнародних рекорди. «З такими моделями на офіційні змагання до нього ніхто не виходив, навіть відповідна графа у таблиці світових рекордів не була заповненою. І його день настав. 9 листопада 1938 року на околиці

комісар Центрального аероклубу СРСР, хронометрист, вболівальники з комуні. Вони розташувалися на березі річки Уди, а сам конструктор, залізши босими ногами у холодну воду, запустив мотор, прогрів його, і маленький гідроплан побіг хвилями, набираючи швидкість. Відірвавшись від води, він швидко набрав висоту і... зник з поля зору. Лише через день модель знайшли десь під Чугуєвом. Завдяки наклеєним на крилах папірцям вдалося знайти господаря. Комісії вдалось скласти два акти. Перший - про «втрату моделі у повітрі», другий - про встановлення світових рекордів... Голова Міжнародної авіаційної комісії (ФАІ) Герой Радянського Союзу комбриг Спірін надіслав авіамоделісту привітальну телеграму: «... Бажаю і надалі ще більших блискучих успіхів!», - розповідає про це Калінічев.

За встановлені авіамоделлю рекорди 17-річний комунар Козловський отримав два призи - фотоапарат ФЕД зі змінною оптикою від комуні та міжнародний приз - автомобіль Ford Cabriolet. Передбачувано, що авто у юного авіаконструктора

апарат визначив його подальшу долю.

Однак після комуні літаки не зникли з життя Миколи Федоровича. З 1939 до 1941 року він проходив військову службу як стрілець-радист бомбардувальника. У бойовому полку він також керував гуртком раціоналізаторів та винахідників.

На початку Другої світової Микола Козловський отримав поранення. «У 1941 році, з початком бойових дій, літак батька під час особливого завдання було підбито. Він виплигнув із літака на парашуті, який загорівся, і батько спускався практично з палаючою спиною. Отримав велику кількість опіків, через що довго лікувався в госпіталі. Потім він вже не був придатний до військової служби», - згадує Микола Козловський-молодший.

Та до кінця війни Микола Федорович залишався в армії - займався аерофотозйомкою та викладацькою діяльністю у Московській ШМАС - Школі молодших авіаційних спеціалістів. Там, за розповіддю сина, він конструював та виготовляв літаючі моделі літаків для тренування зі стрільби у повітряні цілі.

## Роботи Миколи Козловського ставали переможцями та призерами на конкурсах в Австралії, Австрії, Болгарії, Бразилії, Великій Британії, Угорщині, Німеччині, Данії, Монако, Нідерландах, Португалії, США, Чехословаччині, Шотландії та Югославії

своїм батьком, Федором Феліксівичем Козловським, Микола Федорович упродовж життя не спілкувався. «Вони не перетинались у житті. Як мій батько пішов із дому, так вони й не бачились», - розповідає син фотографа. З батьком залишалась молодша сестра - Тамара Федорівна Юровська. Потім вона мешкала в Сочі, і якийсь час із нею жив і батько Миколи Федоровича. Вони вже померли. Микола Козловський-молодший пригадує, як

рибалив. Є глава про те, як з другом дитинства - Ванькою ГОЛЬЧЕНКО - Микола залишив Суми у дні Голодомору. У рукописі також зазначається, що мати Миколи Федоровича, Олександра Митрофанівна Козловська, померла в окупації, у 1942 році.

Син Миколи Федоровича зараз спілкується із сином Івана Ємельяновича Гольченка, того самого Ваньки Гольченка, - Едуардом. І від нього дізнався, що у родині

## КІМ БАКШІ. «КНИГА ПРО ФОТОГРАФА»

**У**РІВОК із рукопису книги про Миколу Козловського. Рукопис є в родині сина фотографа.

«...І полетели птаці над Пслон - к дальнему лесному озеру, что, как зеленое око, смо-

трит на ребят. И поксакали коньки - крупные, словно рыцари, закованные в панцирь, кузнечики с мягкими, как у червяков, животами.

Их надо набрать по дороге на озеро в густой пожелтевшей траве, пока идешь, размахивая пустым ведром, в котором мягко перекачивается небольшая краюха хлеба, заверну-

тая матерью в серое чистое рядно. Коньки - лучше нет наживки на рыбку-красноперку.

И вот уже время потекло медленно-медленно, как бывает в детстве, и стали заметны не только месяцы, но и отдельные дни, бесконечно длинные зимой и особенно слякотной осенью, когда некуда деться. Чуть поменьше

весной, когда мимо Сум по реке плывут грязные, бесформенные льдины и есть надежда, что уже недолго ждать лета и кончится наконец хождение в школу, учение уроков.

Каждый вечер мать задирала скатерть и толстое шинельное сукно под ней. На обнажившийся угол обеденного стола стелила старую «Сумскую





# об'єктиві



▲ СЕСТРА ТАМАРА ЮРОВСЬКА та син фотографа Микола

Потрапив до когорти

і знімав Микола Козловський. ти з усіма у гарних стосунках.

на нашій планеті... І ми, ретельно вдивляючись у нескінченний потік образів, питаємо самих себе: «Яка вона – Земля Людей, які вони – Люди?» Про всю Землю розповісти неможливо, але й окремі скупі миттєвості життя, які потрапили в об'єктив, можуть надати уявлення про будні людські... Я люблю світ, у якому живу, і хочу розповісти про нього».

Є цікава історія про те, як народилось одне із знаменитих фото Козловського – портрет авіаконструктора Антонова. Воно було зроблене у ході пресконференції, яка вже добігала кінця. Фотографи збирались залишати залу, ховали у кофри свої камери, аж ось Антонову передали термінову телеграму. «Олег Костянтинович пробіг поглядом текст. Очевидно, його зміст вимагав негайної дії, але Антонов все ж вирішив закінчити свій виступ. «Так, на чому я зупинився?» – запитав він. Нелегко йому було одразу відволіктися від отриманого повідомлення. Він нахилив голову, уперся пальцями в перенісся, зусиллям волі повертаючись до перерваної бесіди. І в цей час – «трак!». Потім ще раз – «трак!» – двічі підстрибнуло дзеркало в «Асахі», яким знімав тоді Коз-

## Про родину

Синові Микола Федорович на 16-річчя подарував кілька фотоальбомів. Це були зроблені ним власноруч світлини сина та дружини. «Батько сказав мені тоді, що, можливо, цей подарунок зараз я не оціню, але оціню пізніше. І так воно й було. Бо, напевно, я тоді цього не розумів. Та зараз розумію, що отримав у подарунок від майстра світової величини фотознімки всього свого життя, життя моєї сім'ї. Перша частина альбому присвячена мамі та мені. Моменти мого народження, моменти мого дитинства», – розповідає Микола Козловський-молодший.

Син Миколи Федоровича сьогодні має власний бізнес, що не пов'язаний із фотографією. У нього росте донька, якій 15 років. Та свого часу Козловський закохав і сина у свою професію. Перший фотоапарат, коли хлопцю було 9 років, він отримав у подарунок саме від батька. Це була камера «Вілія». Після 8-річки Козловський-молодший навчався у комбінаті побутового обслуговування на відділенні, де готують

мого весілля й не було, бо Козловський, за словами сина, не надто любив галасливі заходи. Та якось подружжя прилетіло до Тбілісі. І Микола Федорович представив там свою дружину друзям. Ті поцікавилися, чи було у них весілля. На що Козловський відповів – ні, не було. І тоді друзі влаштували для них справжнє грузинське весілля.

«Як це не було у вас весілля? Так відреагували друзі на слова тата. І одразу біля трапу літака організували їм весілля. Мама розповідала, що застелили перед ними килими в аеропорту, їх зустріли 150 чоловік гостей, три білі «Волги» коло трапу, на руках занесли в ресторан, тости. Потім автобусами везуть в гори, відчиняють для молодят дзвіницю, запрошують місцевих священників. І так тиждень тата з мамою кудись везли», – розповідає Козловський-молодший. Таким був подарунок від двох кращих друзів з Грузії подружжю Козловських.

А познайомились вони в театрі. Любов до балету була і в самого Козловського. Про це свідчить його фо-

Як власний кореспондент «Огонька»



там відомо миколо Федоровича після війни запросили працювати в Совінформбюро. І вже там він долучився до події світового масштабу – у якості фотографа взяв участь у публічній страті нацистських злочинців у центрі Києва взимку 1946 року. Цей процес отримав тоді назву «Київський Нюрнберг».

Трибунал Київського військового округу судив 15 чоловік, що в Україні у роки Другої світової служили фашистам. Це були команданти українських міст, начальники таборів для військовополонених, а також ті, хто служив у жандармерії, у дивізії СС та в поліцейських батальйонах. Тобто вони безпосередньо були причетні до масових розстрілів, каральних експедицій, облав, розстрілів у єврейських гето, до спалювання людей живцем та інших злочинів. Трьох підсудних тоді засудили до 15-20 років таборів. А дванадцятьом було виголошено смертний вирок. Їх стратили публічно – повісили на площі Калініна (теперішній Майдан Незалежності). Цю подію у групі спецфотокорів

деоріенте миколо Федоровичем, військовим кореспондентом ТАРС в Україні, та відомим військовим фотокореспондентом Яковом ДАВИДЗОНОМ.

І одразу його запросили до штату «Огонька» - стати власним фотокореспондентом, на посаді якого він пропрацював усе життя. «Посмертно. Один запис у трудовій книжці. І посвідчення «Огонька» з печаткою, там де рік, - «Бессрочно», - розповідає син Козловського. Перший знімок Козловського одразу прикрасив обкладинку журналу. За час роботи в «Огоньку» він проїхав та пролетів тисячі кілометрів: Камчатка, Чукот-

### Микола Козловський та Іван Гольченко навчалися в школі №13

ка, Бухара, Мурманськ, Дон, Курили, Анадир, Владивосток. Було багато закордонних відряджень: Японія, Болгарія, Туреччина, Чехія, Франція, Африка, Єгипет, Джибуті, Шрі-Ланка, Індонезія.

Микола Федорович, за словами сина, був надзвичайно інтелігентною, приязною людиною. Він мав дар – бу-

тозіюмок, з усіма потовіралишався добрим другом. Він товаришував із Михайлом ШОЛОХОВИМ, який для його сина, тоді ще п'ятирічного, подарував том «Тихого Дону» з автографом: «Миколі Миколайовичу Козловському-молодшому. Автограф у майбутнє. Читати через шістьнадцять років. Обіймаю, бажаю щастя». Приятелювала родина Козловських і з авіаконструктором Олєгом АНТОНОВИМ, якого Микола Федорович багато знімав. Авторству Козловського також належать фотопортрети Дмитра ШОСТАКОВИЧА, Сергія СЕРГЄЄВА-ЦЕНСЬКОГО,

Арама ХАЧАТУРЯНА, Максима РИЛЬСЬКОГО, Михайла ГРИШКА, Зої ГАЙДАЙ, Гната ЮРИ.

### Художник за покликанням

У передмові до однієї із своїх книг Микола Федорович Козловський написав: «Люди – це найпрекрасніше

творіння людської душі – виник той самий знаменитий портрет Антонова, який побував на кількох виставках. Калінічев запевняв, що це був кращий, психологічно більш достовірний портрет Антонова.

Про свою творчість Микола Козловський так напише у передмові до свого фотоальбому «В об'єктиві – життя»: «Я піднімався на Ельбрус і Памір, опускався на підводному човні у морські глибини, добряче мерз у тундрі та обливався потом у джунглях, ходив із мисливцями на тигрів та долав звуковий бар'єр на реактивному літаку. Іздив на собаках у Заполяр'ї та на цейлонських слонах, їздив на камчатських оленях і навіть на бегемоті... в Київському зоопарку. Був на великих та малих святах – на святі сакури в Японії, на весіллі в Югославії, на спортивних Олімпіадах і чемпіонатах. Але мені подобається не виняткове, а буденне, не свята, а будні. Щоденне життя людей, їхня праця, радість та смутки, любов, яка осяє життя, дружба, яка полегшує її; діти, старі, наївність, добро, мудрість».

### людьми континентах планети

фотографів. «Це було єдине на той час місце навчання за таким профілем. Мені було років 15, коли батько подарував мені першу Leica. І в мене досі є ці камери, я їх бережу, вони – як новенькі. Я ними багато знімав. І під час служби в армії, де я теж був фотографом. У мене у військового квитку написано – «військова спеціальність фотограф», - розповідає Козловський-молодший. Після служби у Збройних силах він також певний час працював фотографом у ЗМІ.

Дружина Миколи Федоровича Надія Михайлівна КОСТЕНКО за професією балерина, працювала у Київському національному академічному театрі опери та балету. Сьогодні вона викладає класичний танець в одному з приватних закладів Франції, де постійно живе та працює.

Микола Федорович був більш як на 20 років старшим за свою дружину.

Син Козловського розповів, яким було у батьків весілля. Насправді, вдома са-

тоальбом «Балет. Етюди і образи», який у 1982 році вийшов у видавництві «Мистецтво» накладом 25 000 примірників. Друкувалося видання в Німеччині, на той час – у НДР. «Цьому альбому вже скоро 40 років, та його ніхто не перевершив ні за рівнем балетної зйомки, ні за рівнем друку, ні за концепцією», - говорить Козловський-молодший.

Унікальність балетних фотознімків Миколи Козловського в тому, що 80% робіт, що увійшли до альбому «Балет. Етюди і образи», було зроблено вдома у самого майстра. Одну із кімнат квартири на вул. Лютеранській, де Козловські жили, було переобладнано на фотостудію. Стояли софіти, було три робочих фони – чорний, білий, червоний. У квартирі була й лабораторія, де Микола Федорович проявляв плівки. Відібрані кадри він потім надсилав до редакції «Огонька».

Світлина Миколи Козловського дивіться на стор.

A 16

правду». Николай обрисовывал буквы на газете, делал «тень» в черном крупном слове «правда», будто оно выпуклое и свет падает сбоку. Долго, застекленев, смотрел на пламя керосиновой лампы, пока комната не становилась черной, как пещера...

Время в городе было трудное - голод, очереди за хлебом, люди пухли. Но это все

хотя и попадало на глаза, но не задерживало внимания и лишь ложилось пластом в память, чтобы, может быть, никогда оттуда не подняться. Это все существовало как бы в другом, нереальном мире, подобно тому, как знакомый до камешка на дне, до пескря под камнем Псел впадает в какой-то Днепр-реку, такую же невероятную и далекую, как Миссисипи, по которой пу-

тешествовал на плоту Гекльберри Финн. Не хватает хлеба, картошки, об этом постоянные разговоры матери с отцом. Тем лучше! Они с Ванькой слетают на озеро, поживут там несколько дней всласть на приволье и вернутся с целыми ведрами краснопёрки...

...Очень рано, часа в три, когда окна уже посветлели, а в доме стояла сонная

духота и темь, Николай благополучно миновал все скрипучие доски пола, тихо толкнул дверь в сени, и очень довольный, что не разбудил маму, навсегда ушел от нее.

Небо зеленовато светлело, чирикали сонные птицы, где-то на окраине, в кладбищенской роще щелкал поздний июньский соловей. Ванька,

продрогший, с большим куском сала подмышкой ждал у сиреневого куста. Снесли все припасы к лодочной пристани, перетерли напильником цепь с висячим замком. Слегка оттолкнулись веслом и тихо поплыли - закачались на легкой утренней волне, оставляя лишь следы двух пар мокрых ног на причале, на родном берегу...»





МОМЕНТ ЗУСТРІЧІ збірної СРСР зі збіроною Швеції



БАЙКАЛ,  
Острів  
Ольхон,  
1980 рік



КИЇВ. НОВИЙ РАЙОН РУСАНІВКА



ІТАЛІЯ.  
Продавець  
картин

